

MICHAL HABAJ a kolektív, *Sparta vs. Athény: Dejiny peloponézskej vojny*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Filozofická fakulta 2017. 258 s.

Jak uvádí M. Habaj v předmluvě (s. 3 n.), nová kniha, již se svými spolupracovníky připravil, si klade za cíl zprostředkovat slovenskému čtenáři v mateřském jazyce poznání důležitého mezníku dějin starověkého Řecka, totiž peloponéské války.¹ Vlastní výklad je rozdělen do deseti kapitol. V první, nazvané „Thukydidova vojna“ (s. 7–19), se M. Habaj především zabývá osobností athénskeho historika Thúkýdida, jehož *Dějiny* jsou hlavním pramenem poznání peloponéské války po rok 411. Čtenář se zde ve stručnosti dozvídá o jeho životních osudech a o jeho díle. Přehled dalších pramenů v závěru této kapitoly je velice stručný, o Xenofóntovi je zde jen velice stručná zmínka, neboť jeho dílu a dalším pramenům (Diodóros Sicilský, *Hellénika z Oxyrhynchu*) je věnována podrobněji pozornost v kapitole o dekelejské válce. Následující kapitolu „Antické Grécko na ceste k najväčšej vojne svojich dejín“ (s. 20–62) napsal rovněž M. Habaj a podává v ní přehled politických a vojenských událostí v době tzv. pentékontaetie, tj. období mezi odražením perského útoku na Řecko a počátkem peloponéské války. Pojednává o vzniku délského spolku a jeho proměně v athénskou říši, o dalších bojích proti Peršanům i o propuknutí konfliktu mezi Athénami a Spartou v tzv. první peloponéské válce. Kromě toho ve stručnosti charakterizuje i vnitřní poměry v Athénách a ve Spartě. Ve třetí kapitole „Predvečer vojny“ (s. 63–80) se F. Hříbal snaží postihnout v delší perspektivě faktory, které vedly k peloponéské válce. Vrací se až k událostem 80. let 5. století, ale především zkoumá bezprostřední konflikty mezi Athénany a spartskými spojenci ve 30. letech. Značnou pozornost věnuje ekonomickým aspektům konfliktu. V další kapitole nazvané „Archidamova vojna“ (s. 81–98) pak P. Valachovič relativně stručně probírá události první fáze války v letech 431–421, zabývá se nejen taktikou obou válčících stran a důležitými střetnutími, ale i otázkou financování válečných akcí a vnitropolitickými problémy. V páté kapitole „Obdobie Nikiiovoho mieru: jedna či dve vojny?“ (s. 99–112) P. Nývlt popisuje průběh událostí v době tzv. Níkiova míru, která však byla spíše pokračováním války, čehož si byl vědom už Thúkýdids. Následující

---

¹ Je součástí plánované série monografií o antických dějinách, z níž již vyšla publikace věnovaná Alexandru Velikému (srov. mou recenzi v předchozím čísle *Auriga*, s. 124–127).

kapitolu nazvanou „Výprava na Sicíliu“ (s. 113–127) napsal P. Valachovič – pojednává nejen o vlastním tažení a katastrofální porážce Athéňanů, ale zasažuje je do širšího kontextu válečných událostí. Sedmá kapitola „Dekelejská vojna“ (s. 128–175) je ze všech nejrozsáhlejší. P. Nývlt v ní velmi podrobně a důkladně probírá události druhé fáze války, v níž za podpory Peršanů nakonec dosáhli vítězství Sparťané se svými spojenci. Autorem dalších dvou kapitol je opět P. Nývlt. První z nich se jmenuje „Vláda tridsiatich tyranov a občianska vojna v Athénach“ (s. 176–184) a autor v ní líčí události po kapitulaci Athén v roce 404, které v konečném důsledku vedly k obnově demokracie. Ve druhé z uvedených kapitol „Najdôležitejšie osobnosti na strane Athén“ (s. 185–215) pak postupně představuje významné politiky a vojévůdce: Periklea, Níkiu, Démosthena a Alkibiada. V závěrečné desáté kapitole „Grécko po peloponézskej vojne“ (s. 216–232) E. Jirkal stručně shrnuje události prvních tří desetiletí 4. století, období tzv. spartské hegemonie. Vlastní výklad doplňuje chronologický přehled důležitých událostí, seznam zkratk antických autorů, přehled sekundární literatury, několik mapek a anglické resumé.

Výše nastíněný obsah posuzované knihy nastoluje některé otázky. Zejména tu, proč se portréty významných protagonistů peloponéské války omezují jen na Athéňany, proč nejsou zahrnuti také Sparťané, např. Archidámos, Brásidás či Lýsandros? Výběr je vždy do jisté míry subjektivní, ale mezi osobnosti, které měly na běh událostí zásadní vliv, nesporně patří též Kleón. Druhým problémem je alespoň v některých případech jistá nevyváženost v rozsahu jednotlivých kapitol. Ta je zcela markantní, srovnáme-li relativně stručný výklad o archidámské válce s podstatně podrobnějším pojednáním o válce dekelejské. Obě fáze války přitom trvaly v zásadě stejně dlouhou dobu. Problematické je rovněž to, že chybí seznam použitých vydání textů a překladů antických autorů. V textu nacházíme citace pramenů ve slovenském překladu, avšak původ překladu je uveden pouze u Thúkýdida v 1. kapitole (P. Kuklika). V ostatních případech (Hérodotos, Plútarchos a Diodóros Sicilský), které se nacházejí takřka výhradně ve 2. kapitole, není překladatel uveden. Vzhledem k velkému množství osobních a místních jmen by čtenář pro snazší orientaci ocenil, kdyby byla kniha vybavena rejstříkem.

Je třeba alespoň ve výběru upozornit na některá opomenutí a věcné i formální nedostatky, které se v textu porůznu nacházejí. V přehledu slovenských prací o řeckých dějinách (s. 3) chybí publikace *Dejiny a kultúra antického Grécka a Ríma*, kterou pod vedením M. Novotné napsala řada slovenských i českých badatelů (Trnava – Bratislava 2006). Sporné je tvrzení, že peloponéská válka ukončila „to slávne obdobie athénskej demokracie a pozmenila

kultúrny vývoj“ (s. 4), neboť Athénané ve 4. století demokratický systém dále zdokonalovali a Athény i nadále zůstaly hlavním kulturním centrem řeckého světa. Ve výkladu o Thúkýdidově díle se dozvídáme, že historické dění neovlivňují bohové, ale autor ponechává stranou historikovo pojmání lidské přirozenosti jako základní hybné síly lidských dějin i jeho důraz na význam ekonomických faktorů v úvodu spisu (s. 10 n.). Nepřesná je formulace, že aristokracie v 60. letech 5. století přicházela o své postavení (s. 52); spíše lze říci, že došlo k oslabení pozic těch aristokratů, kteří nepřáli prohlubování demokracie, jiní aristokraté naopak stáli v čele tohoto procesu. Zejména výklad F. Hříbala je místy velmi expresivní a působivý, ale některé jeho formulace dotvářejí údaje, které máme k dispozici v pramenech. Nevím, zda při útoku Thébanů na Plataje „fúkal nepříjemný vietor“ (s. 65), každopádně Thúkýdídés (2,4,2) hovoří o silném dešti. Také lze sotva říci, že si spojenci stěžovali „na dvoroch“ ve Spartě a v Athénách (s. 67). Na s. 78 n. a na s. 84 se opakují údaje o početním stavu athénskeho vojska na počátku války, v prvním případě se hovoří o 2800 jezdcích, ve druhém o 1200, Thúkýdídés (2,13,8) však udává, že Athénané měli dohromady 1200 jezdců a jízdních lučištníků. Když se athénští venkované na počátku války museli uchýlit pod ochranu hradeb, nemohli se ubytovat v některých posvátných okrscích, mj. také v Eleusiniu, a nikoli v Eleusíně, jak je uvedeno na s. 84. Mytilénu lze sotva označit za hlavní město Lesbu (s. 88), jelikož tam byly další samostatné poleis (Méthymna, Eresos). Interpretace řeči Thébanů u Thúkýdida (3,61–67) je poněkud zjednodušující (s. 91). Sporné je rovněž tvrzení (s. 138), že v červnu 411 po stu letech skončila athénská demokracie s odkazem na Thúkýdida (8,68,4) a aristotelskou *Athénskou ústavu* (32,2). V obou textech se totiž říká, že k oligarchickému převratu došlo asi sto let po vyhnání tyranů.

Co se týče formálních nedostatků, relativně hojně jsou v některých kapitolách chybějící či nepřesné odkazy na prameny a sekundární literaturu. Na některých místech text očividně čerpá z pramenů, resp. se na ně odvolává, ale odkazy na ně chybí, jsou neúplné nebo chybné (např. s. 27 n.; 31; 60 nn.; 78 nn.; 114); jinde je na prameny odkázáno jen prostřednictvím sekundární literatury (např. na Theopompa na s. 46). Někdy zase v textu nalezneme odvolání se na názor novodobého badatele, ale v poznámce je odkaz na jiného autora (např. na s. 34 n. se hovoří o hypotéze P. A. Brunta, ale odkaz je na Hornblowerův komentář k Thúkýdidovi). V poznámkách se objevují zkratky děl antických autorů, které nejsou v seznamu zkratek (např. s. 9, pozn. 10; s. 32, pozn. 89). V textu jsou též chybné či nejednotné tvary řeckých jmen – např. „v Iónskom mori“ místo „Ionskom“ (s. 77); Tegey i Tegeie (s. 105 a 107); zátoka při východním pobřeží korintského území se jmenovala Pei-

raios, a nikoli Peiraion či Pireus (s. 131). V přehledu pramenů (s. 18) jsou uvedeni Cornelius Nepos a Sextus Iulius Frontinus, oba jako autoři 1. století, přičemž není rozlišeno, že první žil v 1. století př. Kr., zatímco druhý v 1. století po Kr.

Vzdor výše uvedeným nedostatkům lze říci, že kniha přináší slovenským i českým čtenářům v mnohém zajímavé poučení o dějinách peloponéské války v širším kontextu historického vývoje řeckého světa. Je škoda, že vyšla ve velmi nízkém nákladu pouhých 100 výtisků, neboť není určena jen odborníkům, ale i širšímu okruhu zájemců o poznání antické historie.

Jan Souček (Praha)